

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми **«ТЕХНОЛОГІЇ ВИВЧЕННЯ МАЛИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ФОРМ
У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ»**

Виконала: студентка 2 курсу магістратури

РОб1-М17 групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Боднар Галина Ярославівна

Керівник: Гудима Н.В., кандидат

філологічних наук, доцент

Рецензент: Ватаманюк Г.П., кандидат

педагогічних наук, старший викладач

Кам'янець-Подільський – 2018 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ МАЛИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ФОРМ.....	10
1.1 Сутність та історія дослідження малих фольклорних форм.....	10
1.2 Структурно-композиційна організація малих фольклорних форм.....	30
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ МАЛИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ФОРМ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	42
2.1 Аналіз програми та підручників для початкових класів щодо вивчення малих фольклорних форм.....	42
2.2 Технології вивчення малих фольклорних форм на уроках української мови та літературного читання	46
2.3 Організація і зміст експериментального дослідження, аналіз його ефективності.....	57
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Актуальність. Серед національних духовних цінностей можна виокремити яскравий та унікальний феномен – фольклор – своєрідну художньо-філософська систему, що відтворює характер зв'язків етносу з навколишнім світом на різних етапах його історичного розвитку. Він є найважливішою опорою національної самосвідомості, засобом національного виховання й соціалізації людини в народній культурі.

Важливість пізнання фольклору для сучасної людини, і особливо дитини, у ціннісному ядрі національної культури, бо саме у художніх образах, у системі мови, в жанровій визначеності явищ фольклору поєдналися та знайшли втілення духовні засади життя, морально – естетичний кодекс, продуктивний досвід обрядової діяльності, пов'язаної з працею, родинним побутом народу. У цьому великий потенціал фольклору, відмова від якого руйнує культуру, суспільство і особистість.

Фольклор – особлива галузь народної поетичної культури, що відображає дитяче світосприйняття. У різноманітних колискових піснях, потішках, скоромовках, прислів'ях, приказках, загадках, казках, легендах та інших типах творів знайшов своє відображення процес духовного розвитку дитини, реалізуються певні шляхи і засоби впливу на свідомість. У творах фольклору закладені основи морального й естетичного, а також патріотичного виховання.

Через фольклор дитина спілкується з народом, сприймає його мову, думки і почуття. Фольклор активізує словесну творчість школярів, що виявляється у складанні ними усних творів – казок, оповідань, віршів. У народній творчості проявляється прагнення дітей виразити власне бачення світу і ставлення до оточуючої дійсності. Фольклор безпосередньо впливає на словесну діяльність учнів, розвиває образне мовлення, формує народознавчі і мовознавчі поняття.

Український фольклор висвітлює перед молодшими школярами найцікавіші і найважливіші аспекти життя народу, закладає на цій основі початки їх моральності і громадськості. Твори малих фольклорних жанрів показують дітям глибоку значущість об'єктивної реальності, яку народ спостерігав, узагальнював і передавав з покоління в покоління у приказках, прислів'ях, піснях, прикметах тощо. Лише в такому випадку дитина навчається не просто слухати і читати твір, а й зіставляти описане зі своїми діями, вчинками, думками, настроями. Саме в цьому полягає основне завдання навчання і виховання молодших школярів засобами українського фольклору, яке повинно посісти чільне місце в освітньому процесі початкової школи.

Малі фольклорні форми мають велике значення не лише з погляду виховного впливу, а й у ракурсі формування дидактичних знань і вмінь. Це й джерело пізнання, і засіб, що поглиблює уявлення дітей про дійсність і на основі сильного емоційного впливу спрямовує молодших школярів на ефективне засвоєння мовленнєвих та мовних понять.

Особливу роль мови, усної народної творчості, літератури К. Ушинський вбачав у справі виховання у дітей почуття патріотизму, любові до рідного краю, свого народу, його традицій, звичаїв, його мистецтва, культури, історії. У своїх працях він приділяв увагу роботі над прислів'ями і писав, що прислів'я тим саме хороше, що в ньому майже завжди, незважаючи на те, що воно коротше пташиного носа, є те, що дитині належить збагнути: становить маленьку розумову задачу, цілком по дитячих силах. І справді, яке б прислів'я чи приказку ми не аналізували, школярі вчать пояснювати, чому саме так говорить народ, тобто розвивають своє уявлення; так формується усне мовлення, яке потребує логічності у викладі думок, а отже, розвиваються розумові здібності школярів. Особливо ця робота набирає глибокого змісту, коли вчитель не

обмежується простим тлумаченням, а запрошує поміркувати над тим, для чого в поданих прислів'ях використано слова, протилежні за змістом.

Саме у фольклорних формах К. Ушинський бачив «кращий засіб привести дитину до живого джерела народної мови». У фольклорі він вбачав велике значення не лише з погляду дидактики, а ще більшою мірою – з виховного, бо кожний малий жанр творчості відображає життя народу в його історичному розвитку [59, с. 63].

М. Драгоманов надавав особливого значення усній народній творчості у процесі формування особистості. Розглядаючи у зв'язку з цим проблеми дитячого читання, зокрема змісту, вчений пише: «щодо матеріалу до читання, то, звичайно, він повинен бути взятий з якомога більш близького учневі світу, а такий матеріал дасть тепер лише народна словесність, але й те, що вже надруковано містить матеріал, з якого можна скласти чудову хрестоматію». Приділяючи велику увагу принципу народності у вихованні М. Драгоманов відстоював вивчення рідної мови в українських школах, вважаючи її засобом розвитку естетичних почуттів, моральності й національної самосвідомості [36, с. 19]

Серед наукових досліджень, що стосуються нашої теми, більша частина праць присвячена проблемі реалізації педагогічного й виховного потенціалу фольклору в практиці роботи шкіл, позашкільних закладів, будинків культури та мистецтв, використання національних традицій як важливих засобів музично – художнього, морально-естетичного, творчого виховання учнів у процесі їх навчальної діяльності та дозвілля. Серед науковців можна виокремити праці М. Кучинського «Роль усної народної творчості у розвитку молодших школярів», М. Лановик «Українська усна народна творчість», Г. Мільченко, Л. Осадченко, С. Савельєвої, які вивчали усну народну творчість у різних аспектах її вивчення у початковій школі. Серед збирачів фольклору: П. Чубинський, І. Манжура,

Б. Грінченко, І. Франко, М. Носик, які уклали хрестоматії з усної народної творчості.

Серед методистів, які займаються вивченням цієї проблеми зараз можна виділити І. Вікторенко, О. Губенко, О. Скіпакевич та ін. Вони досліджують проблеми формування пізнавальної активності молодших школярів засобами усної народної творчості, вивчення прислів'їв, легенд і переказів на уроках української мови і літературного читання у 1-4 класах, подають нові технології вивчення малих фольклорних жанрів і методику їх проведення.

Вивчення творів усної народної творчості у початковій школі має важливе виховне значення. Вони містять великий запас моральних принципів, якими повинна користуватися людина у своєму житті; невичерпне джерело народних традицій, звичаїв, які наповнені естетичним принципом. Твори народного фольклору розповідають про життя і побут нашого народу у різні історичні періоди. Саме це повинно формувати у дитини любов до Батьківщини, до рідної мови і виховувати бережливе ставлення до природи, до людей, сприяти розвитку розумових здібностей дітей, формуванню особистості школяра.

Постійне використання малих фольклорних форм у початковому навчанні сприяє всебічному вихованню дітей, збагаченню їхнього мовлення зразками народної творчості, формуванню самостійного мислення, підвищенню грамотності, поживляє і робить цікавим і змістовним навчальний процес. Цим обґрунтовується ефективність і **актуальність** використання малих фольклорних форм у розвитку молодших школярів.

Метою магістерської роботи є обґрунтування ефективності використання малих фольклорних форм під час уроків української мови та літературного читання у початкових класах.

Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) проаналізувати сутність та витoki малих фольклорних форм;
- 2) з'ясувати мовностилістичні особливості малих фольклорних форм;
- 3) охарактеризувати можливості малих фольклорних форм у мовно-мовленнєвому розвитку учнів;
- 4) описати технології опрацювання малих фольклорних форм на уроках української мови й літературного читання;
- 5) експериментально перевірити ефективність роботи з малими фольклорними формами на уроках української мови й літературного читання.

Об'єктом дослідження є процес вивчення малих фольклорних форм у початковій школі, **предметом** – технології опрацювання малих фольклорних форм на уроках української мови й літературного читання.

Гіпотеза дослідження: якщо на уроках систематично і послідовно використовувати малі фольклорні форми, то це сприятиме підвищенню ефективності навчання української мови й літературного читання молодших школярів.

Новизна роботи полягає у запропонуванні комплексного підходу до проблеми мовного розвитку молодших школярів засобами малих фольклорних форм.

Практична значущість дослідження зумовлюється необхідністю удосконалення навчально-виховного процесу в початковій школі загалом та мовного розвитку учнів зокрема. Матеріали дослідження можуть бути використані вчителями початкових класів для активізації навчальної діяльності учнів при формуванні мовних навичок і понять на уроках української мови й літературного читання.

Під час написання кваліфікаційної роботи використовувалися такі **методи дослідження**, як аналіз педагогічної літератури, узагальнення передового педагогічного досвіду, спостереження, анкетування, бесіда, педагогічний експеримент, теоретичне узагальнення.

Дослідження здійснювалось у **три етапи**.

На першому етапі відбувалося теоретичне вивчення й аналіз лінгвістичної, психолого-педагогічної та методичної літератури, наукових праць із проблеми дослідження. Проводилась робота, спрямована на визначення об'єкта, предмета і гіпотези дослідження, уточнювалися завдання й методика експериментального навчання, здійснено констатувальний експеримент.

На другому етапі теоретично обґрунтовано й перевірено на практиці ефективність застосування технологій вивчення малих фольклорних форм на уроках української мови та літературного читання, проведено формувальний експеримент, під час якого перевірялася ефективність запропонованих технологій.

На третьому етапі здійснювалось узагальнення основних результатів дослідження, осмислення експерименту.

Апробація роботи. Основні положення і результати представлено на науково-практичному семінарі «Перспективи розвитку дошкільної та початкової освіти» із доповіддю «Особливості вивчення малих фольклорних форм на уроках української мови в початковій школі» (23 лютого 2018 р., Кам'янець-Подільський); І регіональній науково-практичній конференції «Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості» із доповіддю «Формування літературознавчої компетентності молодших школярів у процесі роботи над прислів'ями та приказками» (23-24 березня 2018 р., Кам'янець-Подільський); II всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» із доповіддю «Шляхи вдосконалення зв'язного мовлення молодших школярів засобами усної народної творчості» (28 березня 2018 р., Кам'янець-Подільський); звітній науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2017-2018 навчальному році із

доповіддю «Структурно-композиційна організація малих фольклорних форм у початковій школі» (10-11 квітня 2018 р., Кам'янець-Подільський); IV міжнародна науково-практичній конференції «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» із доповіддю «Інтерактивні технології як засіб вивчення фольклорних форм у початковій школі» (17-18 квітня 2018 р., Кам'янець-Подільський); всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» із доповіддю «Шляхи вдосконалення зв'язного мовлення молодших школярів засобами усної народної творчості» (25 жовтня 2018 р., Кам'янець-Подільський) та обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2017-2018 рр.).

Публікації. Оpubліковано одну статтю «Дитячий фольклор як засіб розвитку мовлення молодших школярів» у збірнику наукових праць студентів і магістрів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Структура й обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 89 сторінок.

ВИСНОВКИ

Малі фольклорні форми охоплюють частину усної народної творчості, що у лаконічній і образній формі відтворює найістотніші явища дійсності. До малих жанрів народного фольклору належать прислів'я, приказки, вітання, побажання, прокльони, порівняння, прикмети, каламбури, тости, а також такі специфічні види дитячого фольклору, як колискові пісні, дитячі ігри з піснями, дитячі колядки, щедрівки, віншування, забавлянки, заклички, дражнилки, прозивалки, мирилки, страшилки, примовки тощо.

Малі фольклорні жанри є об'єктом досліджень фольклористики і фразеології. Між цими дослідженнями існує істотна різниця, оскільки фольклористи розглядають паремії як жанр народної словесності, аналізуючи їх з точки зору композиції, художньо-образної структури та ідейного навантаження; мовознавці ж вивчають лише лінгвістичний аспект малих жанрів, відносячи їх до розряду мовних фразеологізмів, пояснюючи лексичне значення та розглядаючи їх вживання в усному мовленні.

Найвідомішими фольклорними жанрами є прислів'я і приказки. Вони вимагають багатоаспектного дослідження, оскільки, незважаючи на невеликий розмір, влучно відображають побут народу, його історію, культуру, традиції, звичаї, вірування і водночас особливості світосприймання і національної ментальності. Більшість дослідників не розмежовують прислів'я і приказки, а відносять їх до одного жанру. Проте вони відрізняються певними особливостями. Прислів'я — довершений за змістом вислів, який становить граматично й інтонаційно оформлене судження у формі складного речення двочленної структури. Приказка є образним висловом чи мовним зворотом, який влучно характеризує людину і часто є елементом прислів'я.

Важливу роль у навчанні молодших школярів відіграють загадки як засіб перевірки кмітливості і розумових здібностей людини. Водночас загадка розвиває і зміцнює вправність, гостроту й поглиблює мислення. Багато можливостей має загадка для прилучення дітей до словесної художньої творчості. Створюючи чи відгадуючи загадку, вони зосереджують увагу на конкретному предметі, виділяючи найвиразніші, найістотніші його ознаки.

Примовки становлять один із жанрів дитячої словесності і подібні до закличок, але не містять звертання із безпосередньо висловленим проханням, виражають почуття, викликані певним явищем. Іноді примовки використовують в якості своєрідних дитячих замовлянь. Однак примовка не вказує на дію чи об'єкт, а лише натякає на них окремими художніми образами чи звуковими асоціаціями.

Як показали наукові дослідження, малі фольклорні форми є важливим засобом формування мовних понять у молодших школярів, а також сприяють розвитку культури мовлення та адекватної літературної вимови. Особливу роль у мовному розвитку учнів відіграють паремії. Вони є невичерпним дидактичним матеріалом для різних видів роботи на уроках української мови, читання та інших шкільних предметів, у позакласній та позашкільній роботі і мають глибоке розвивальне та виховне значення.

Скоромовки у початкових класах вводяться як елемент вироблення орфоепічних норм, як засіб розвитку дихання, від якого залежить виразність читання і декламування. Ігровий ефект скоромовок базується на навмисному утрудненні вимови певного тексту відповідним розташуванням звуків. Враховуючи позитивну роль скоромовок у навчанні молодших школярів, слід розширювати застосування їх у навчальному процесі, не обмежуючись поданими у підручниках зразками.

Малі жанри народної творчості представлені у шкільних підручниках та методичних посібниках для вчителів та учнів. Проте їх недостатньо для

розв'язання завдань здійснення мовного розвитку школярів засобами фольклору. У цьому плані багато залежить від винахідливості й творчої ініціативи вчителя, який повинен підібрати той чи інший елемент народної дидактики та ввести його у навчальний процес як під час уроків, так і на позакласних заняттях.

Методика початкового навчання не передбачає окремих уроків для опрацювання малих фольклорних жанрів. Вони вводяться в структуру уроку як супровідний матеріал, який, проте, є важливим та необхідним для роботи з молодшими школярами. Загадки, прислів'я, скоромовки урізноманітнюють прийоми навчальної роботи, вносячи елементи гри, і використовуються як дидактичний матеріал при формуванні мовних понять.

Аналіз результатів опитування вчителів початкових класів дає змогу констатувати обмеженість учнівських знань у сфері малих фольклорних жанрів; наявність інтересу до вивчення малих фольклорних жанрів; значні дидактичні можливості даних творів у мовному розвитку учнів. Проте, підручники не містять системного, послідовного матеріалу, спрямованого на формування етнопедагогічних уявлень і понять, що визначає необхідність використання додаткових творів малих фольклорних жанрів та різноманітні способи їх опрацювання на уроках української мови.

У процесі експериментального дослідження виявилось, що змінилося ставлення дітей до уроків української мови та покращився їхній мовно-мовленнєвий розвиток. Також робота над малими фольклорними формами сприяла формуванню мовних фактів і понять. Стало очевидним, що уроки з використанням малих форм народного фольклору є ефективнішими за традиційні уроки української мови. При цьому ми отримали результати, які підтвердили ефективність формувального експерименту. Таким чином, використання малих фольклорних форм на уроках української мови сприяє мовному розвитку молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апуневич О.Е. Педагогічні аспекти проблеми «Мова і нація» / О.Е. Апуневич // Початкова школа. – 1996. – №8. – С. 16–20.
2. Бакіна Т. Загадка в сучасному дитячому фольклорі / Т. Бакіна // Питання філології : Зб. наук. праць ТДПУ. – 1997. – №1. – С. 1–3.
3. Барабаш В.П. Народна дидактика у системі виховання В.О. Сухомлинського / В.П. Барабаш, О.П. Бамбуркін // Початкова школа. – 1994. – №9–10. – С. 36–38.
4. Баршай Л. Про роботу зі скоромовкою / Л. Баршай // Початкова школа. – 1990. – №9. – С. 26–28.
5. Безрукова І. Збагачення українського мовлення першокласників засобами дитячої народної поетичної творчості / І. Безрукова // Початкова школа. – 1998. – № 10. – С. 45–48.
6. Березовський І.Г. Українська народна творчість / І.Г. Березовський. – Київ : Наукова думка, 1973. – 152 с.
7. Білецька М.А., Вашуленко М.С. Українська мова: Підручник для 2 класу чотирирічної початкової школи. – К. : Рад. школа, 1991. – 272 с.
8. Білецька Н.Д. (Хвилинка каліграфії) Українські загадки, прислів'я та приказки про природу. 1 клас / Н.Д. Білецька // Розкажіть онуку. – 1999. – №2. – С. 34–35.
9. Бойко А. Педагогічний потенціал національно-культурних традицій / А. Бойко // Рідна школа. – 1999. – №10. – С. 12–15.
10. Бойченко С.О. Використання елементів народознавства у навчально-виховному процесі / С.О. Бойченко // Початкова школа. – 1996. – №9. – С. 33–36.
11. Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: Космологічні українські погляди та вірування / Г.О. Булашев. – Київ : Довіра, 1993. – 414с.

12. Варзацька Л.О., Вашуленко М.С. Рідна мова: Підручник для 4 класу чотирирічної початкової школи. – К.: Освіта, 1997. – 256 с.
13. Василевська М.В. Інтегровані уроки / М.В. Василевська // Початкова школа. – 1996. – №11. – С.11–12.
14. Вивчення української мови у 2-3 класах: збірник статей / Упор. О.І.Мельничайко. – Київ : Рад.школа, 1984. – 104 с.
15. Відгадай! Загадки, прислів'я, приказки і скоромовки у дитячому садку / Упор. Л.В. Гураш, Г.Г. Ключова, А.М. Богущ. – Київ : Рад.школа, 1982. – 142 с.
16. Ганусенко Н. Із народної скарбниці / Н. Ганусенко, Т. Мацейків // Рідна школа. – 1996. – №11–12. – С. 31–34.
17. Горбунцова Т.Ю. Цікаві справи та ігри на уроках української мови у початкових класах / Т.Ю. Горбунцова. – Київ : Рад.школа. – 1996. – 120 с.
18. Гуменникова Т.Р. Українські народні традиції як засіб формування першооснов моральної культури / Т.Р. Гуменникова // Початкова школа. – 1996. – №1. – С. 38–40.
19. Данилюк Н. Вивчення українського фольклору в мовознавчому аспекті / Н. Данилюк // Українознавство: стан, проблеми, перспективи розвитку. – Київ, 1993. – С. 49–51.
20. Дейч О. Фольклор у вихованні культури поведінки молодшого школяра / О. Дейч // Початкова школа. – 2000. – №2. – С. 46–49.
21. Денисенко О.І. Цікаві завдання з української мови та народознавства / О.І. Денисенко, Т.Я. Довга. – Кіровоград. – 1995. – 124 с.
22. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») // Освіта. – №44–46. – 1993. – 16 с.
23. Десяткіна В.Ф. Народознавство на уроках рідної мови / В.Ф. Десяткіна // Початкова школа. – 1992. – №8. – С. 13–15.

24. Дитячий фольклор (колискові пісні та забавлянки). – Київ : Веселка, 1984. – 160 с.
25. Дитячий фольклор / Вступна стаття Довженок В.Г. – Київ : Просвіта, 1986. – 88 с.
26. Дороненко Д.М. Урок на засадах української етнопедагогіки / Д.М. Дороненко // Початкова школа. – 1996. – №8. – С. 32.
27. Дорошенко С.І. Методика викладання української мови / С.І. Дорошенко, М.С. Вашуленко та ін. – Київ : Вища школа, 1992. – 395 с.
28. Жукова С.О. Уроки фантазії, мислення: нові шляхи вивчення мови / С.О. Жукова // Початкова школа. – 1993. – №5–6. – С. 43–46.
29. Кириченко Г.М. Уроки народознавства у початкових класах / Г.М. Кириченко // Початкова школа. – 1991. – №10. – С. 52–55.
30. Кловак Г.Т. «Рідну землю, де живем, Україною зовем» / Г.Т. Кловак // Початкова школа. – 1992. – №1. – С. 53–58.
31. Козубовська І.В. Як учить народна мудрість / І.В. Козубовська // Рідна школа. – 1993. – №2. – С. 22–24.
32. Колесса Ф. Усна словесність / Ф. Колесса. – Тернопіль, 1996. – 37 с.
33. Коломієць Ю. Використання українських традицій, звичаїв і обрядів у вихованні учнів молодших класів / Ю. Коломієць // Наукові записки ТДПУ: Педагогіка. – 1998. – №3. – С. 12–17.
34. Конькова Т.І., Третяк Л.В. До витоків народного виховання / Традиції і виховання у світовій народній педагогіці / Матеріали конф. – Ч.І. – Рівне, 1995. – С. 55–57 .
35. Корнієнко С. Родинні виховні заходи / Корнієнко С. – Тернопіль : Астон, 1999. – 124 с.
36. Король О.В. Методика викладання українського народознавства в школі / О.В. Король. – Київ : Просвіта, 1998. – 320 с.
37. Кузьменко Н. Українознавство як основа інтегрування змісту сучасних підручників з читання / Н. Кузьменко // Початкова школа. – 1998. – №10. – С. 45–48.

- 38.Кучинський М.В. Робота над загадкою / М.В. Кучинський // Початкова школа. – 1994. – №6. – С. 28–33.
- 39.Кучинський М.В. Роль усної народної творчості у розвитку молодших школярів / М.В. Кучинський // Початкова школа. – 1993. – №4. – С. 8–13.
- 40.Лагошняк О.В. Використання примовок у процесі навчання і виховання / О.В. Лагошняк // Початкова школа. – 1996. – №5. – С. 23–24.
- 41.Лановик М. Українська народна словесність / М. Лановик, З. Лановик. – Львів : Генеза, 2000. – 540 с.
- 42.Лозко Г.С. Українське народознавство / Г.С. Лозко. – Київ : Основи, 1995. – 284 с.
- 43.Могила Н.М. Диференційовані завдання на уроках української мови / Н.М. Могила // Початкова школа. – 1996. – №2. – С. 12–16.
- 44.Неживий О.І. Дидактичний матеріал з народознавства на уроках української мови / О.І. Неживий, В.Д. Ужченко. – Київ : Освіта. – 1995. – 287 с.
- 45.Нестандартні уроки: Посібник для вчителів початкових класів. – Тернопіль. – 1993. – 116 с.
- 46.Пазяк М. Трансформація паремій у текстах художніх творів / М. Пазяк // Народна творчість та етнографія. – 1999. – №5. – С. 83–93.
- 47.Пилипчук С. Особливості формування та функціонування прямого і переносного значення паремій / С. Пилипчук // Мандрівець. – 2003. – №4. – С. 43–46.
- 48.Присяжнюк Н.І. Інтегровані уроки. Методичні рекомендації / Н.І. Присяжнюк // Початкова школа. – 1996. – №8. – С. 27–31.
- 49.Проць М.М. Легенди й перекази на уроках читання / М.М. Проць // Початкова школа. – 1992. – №1. – С. 8–13.

- 50.Проць М.М. Вірші та загадки на уроках навчання грамоти / М.М. Проць, Л.Б. Лужецька // Початкова школа. – 1990. – №1. – С. 24–29.
- 51.Савельєва С. Використання усної народної творчості / С. Савельєва // Початкова школа. – 1998. – №10. – С. 19–21.
- 52.Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах / О.Я. Савченко. – Київ : Магістр. – 1997. – 255 с.
- 53.Самойлик Г.М. Традиції народної творчості у навчальному процесі / Г.М. Самойлик // Початкова школа. – 1991. – №9. – С. 42–43.
- 54.Сапіга В.К. Українські народні свята та звичаї / В.К. Сапіга. – Київ : Знання України, 1993. – 112 с.
- 55.Семеног О. Використання родинних виховних традицій у навчальних закладах України / О. Семеног // Шлях освіти. – 1998. – №2. – С. 47–51.
- 56.Семеног О.М. Народні трудові традиції на уроках читання / О.М. Семеног // Початкова школа. – 1992. – №2. – С. 68–69.
- 57.Скрипник Г. Народознавство в школі / Г. Скрипник // Дивослово. – 1995. – №7. – С. 47–52.
- 58.Стельмахович М. Теорія і практика українського національного виховання / М. Стельмахович. – Івано-Франківськ : Плай, 1996. – 179 с.
- 59.Стельмахович М. Українознавство в початковій школі / М. Стельмахович // Початкова школа. – 1994. – №8. – С. 3–5.
- 60.Стельмахович М.Г. Застосування ідей української етнопедагогіки в роботі вчителя початкових класів / М.Г. Стельмахович // Початкова школа. – 1994. – №12. – С. 4–7.
- 61.Титаренко В. Виховання на національно-культурних традиціях українського народу як головний чинник формування особистості / В. Титаренко // Наукові записки ТДПУ: Педагогіка. – 2000. – №8. – С. 19–20.

- 62.Токаренко Л. Від народних джерел виховання / Л. Токаренко, О. Гавриш // Рідна школа. – 1996. – №10. – С. 16–20.
- 63.Федоренко Д.Т. Урок на засадах української етнопедагогіки / Д.Т. Федоренко // Початкова школа. – 1996. – №8. – С. 32–34.
- 64.Хоменко Л. Виховують народні традиції / Л. Хоменко // Рідна школа. – 1999. – №10. – С. 12–15.
- 65.Чумарна М. Мандрівка в українську казку / М. Чумарна // Початкова школа. – 1994. – №3. – С. 22–25.